

Svět bez zvuků a bez světla

autorka: Mgr. Alena Kelblová

Převzato z časopisu Zélos, ročník 1998, číslo 7 se souhlasem redakce [W1] a autorky článku.

Těžko si představíme člověka, kterému něco ukazujeme, a on to nevidí, něco mu vypravujeme a on nás neslyší, protože je hluchý (neslyšící) a slepý (nevidomý) - hluchoslepý.

Hluchoslepota je dosud téměř neznámý pojem, nejen pro širokou veřejnost, ale i pro řadu odborníků. Široká veřejnost se domnívá, že takto postižené děti se snad již mezi intaktní populací nevyskytují a jestliže ano, jsou nevzdělavatelné. Mnoho lidí si nedovede představit, jakým způsobem může hluchoslepý vnímat dění kolem sebe. Mnohým se zdá, že takto postižení lidé žijí ve věčném tichu a mlčení. Jak však ukázaly četné případy lidí hluchoslepých, dokonce i vysokoškolsky vzdělaných, je možno i beze zraku a sluchu vnímat jevy světa, který nás obklopuje, a to stejně intenzivně jako těmito smysly. Hluchoslepi používají přece hmatu, čichu, a ostatních neporušených smyslů, vnímají i vibrace. Jejich postižení však vyžaduje speciální obsah, metody i formy vzdělávání. Hluchoslepota - tzv. duální sensorické postižení - je skutečně nejtěžším zdravotním postižením. Znamená vážné potíže v každodenním životě, rozdílné od problémů provázejících samostatné zrakové nebo sluchové postižení. Současná ztráta zraku a sluchu není pouhým součtem obou, ale představuje zcela jinou formu omezení. Postižení závažně komplikuje komunikaci jednotlivce s ostatními lidmi, orientaci a samostatný pohyb, přístup k informacím. Hluchoslepota jako vícečetný zdravotní deficit vyžaduje speciální asistenci v aktivitách běžného života, sociálních kontaktech, vzdělávání a zaměstnání.

Do nedávné doby existovala jen medicínská definice hluchoslepoty. Podle této definice je hluchoslepá osoba jedinec s kombinovaným postižením sluchovým a zrakovým, a to buď od narození, nebo od raného dětství. Nyní se odborníci zainteresovaných disciplín snaží tuto definici obohatit o další hlediska: psychologické, sociální apod.

Hluchoslepi jsou velmi různorodou skupinou vzhledem k možnosti kombinace různých stupňů obou postižení; z praktických důvodů je možné vymezit tři základní typy postižení:

1. Totální hluchoslepota
2. Hluchoslepota s převahou sluchového postižení
3. Hluchoslepota s převahou zrakového postižení

Věk, kdy došlo k postižení, jeho stupeň a úroveň psychického vývoje jsou významnými činiteli při dalším rozvíjení osobnosti hluchoslepeho dítěte. Došlo-li ke ztrátě zraku - a především sluchu - v době pozdější, tj. v době, kdy již byla vytvořena zvuková řeč, hovoříme o slepohluchotě. První termín je rozšířenější, neboť jsou pod tímto pojmem chápány osoby s lehčími, ale stále závažnými stupni sluchových a zrakových vad ve vzájemné kombinaci, které nemusí představovat absolutní ztrátu zraku a sluchu.

Vzdělávání hluchoslepých dětí

Duální sensorické postižení svou závažností více méně znemožňuje hluchoslepým dětem plnit požadavky běžného vzdělávacího procesu, pokud není zajištěna speciální péče. V České republice neexistovala do nedávné doby systematická speciálně pedagogická péče a vzdělávání hluchoslepých dětí. Hluchoslepým dětem bylo tak fakticky odepřeno právo na vzdělání, právo vést nezávislý svobodný život, právo na volný pohyb. Hluchoslepí nebyli respektováni jako svobodní lidé a tímto přístupem k nim byla zásadním způsobem porušována Listina základních lidských práv a svobod, Evropská charta práv zdravotně postižených a Deklarace lidských práv a svobod.

V roce 1993 byla ve škole pro sluchově postižené v Olomouci na Sv. Kopečku otevřena první experimentální třída pro hluchoslepé, kteří potřebovali speciálně pedagogickou péči. Tuto péči jim nemohla zajistit jiná speciální zařízení.

Hluchoslepí žáci navštěvují speciální školu deset let - přípravný ročník a tři tříleté stupně - nižší, střední a vyšší. Maximální počet žáků ve třídě jsou čtyři (v souladu se zahraničními zkušenostmi). S dětmi pracují odborní pedagogičtí pracovníci - vysokoškolsky vzdělaní speciální pedagogové se specializací pro práci se sluchově či zrakově postiženými dětmi, vždy jeden se dvěma dětmi. Výuka probíhá podle individuálních vzdělávacích programů, které zahrnují především rozumovou výchovu, výcvik sebeobsluhy (důležitých životních dovedností), rozvíjení různých forem komunikace, prostorovou orientaci a mobilitu, zrakovou a sluchovou výchovu, pohybovou výchovu, výcvik používání kompenzačních pomůcek a ergoterapii (např. rukodělné práce, ruční práce, keramické práce). Individuální vzdělávací programy respektují schopnosti a potřeby každého žáka a svým obsahem plní cíle zvláštní školy, popř. základní školy.

Volba komunikačních prostředků závisí na věku, v němž k poškození obou smyslů došlo a na stupni postižení. Dítě, které neslyší od narození nebo časného dětství, má tendenci užívat neverbální komunikační prostředky, to znamená, že používá znakovou řeč založenou na dohodnutých pohybech rukou (gestech). Dítě nevidomé užívá Braillova písma, a pokud eventuálně před zratou zraku užívalo při čtení běžný tisk, může výhodně užít reliéfního písma využívajícího znalosti tiskacích písmen. Nejběžnější je, že hluchoslepí přijímají podněty zrakové nebo hmatové (taktilní). Způsob získávání informací je závislý na možnostech využívat zbytků zraku:

1. Čtení a psaní písmen a číslic ve zvětšeném tisku.
2. Psaní hůlkovým písmem do dlaně.
3. Čtení a psaní pomocí Braillova písma (je to je systém konfigurací reliéfních bodů pro nevidomé osoby, který se užívá k přepisu běžného textu).
4. Prstová abeceda - daktylotika, používaná pro neslyšící, přijímaná buď vizuálně, nebo taktilně. Jednotlivá písmena jsou znázorněna dohodnutými polohami prstů jedné ruky.
5. Speciální daktylografické abecedy - představuje tzv. písmo na dlaň, kdy se na dlaň a prsty ruky vyťukávají postiženému dítěti jednotlivá písmena. Existují různé systémy, např. i vyťukávání bodového písma - tzv. prstový Braillovův klíč).

6. Orální řeč - přijímaná auditivně, vizuálně nebo taktilně, jako metody TADOMA - ruka hluchoslepého dítěte spočívá na tváři mluvčího, malíček na čelisti a palec na dolním rtu, TACTLING - systematické odhmatávání hlasového projevu na krku.

7. Znaková řeč - užívaná neslyšícími, přijímaná a vnímaná zrakově nebo taktilně. Uskutečňuje se pomocí pohybů rukou, celého těla, mimiky obličeje.

V současné době už existují v našem státě dvě specializovaná vzdělávací zařízení pro hluchoslepé děti: Základní škola pro sluchově postižené v Olomouci, ve které jsou zřízeny speciální třídy pro hluchoslepé žáky a Institut pro neslyšící v Berouně, ve kterém je výchova a vzdělávání hluchoslepých dětí zajištěna v mateřské škole a v přípravném ročníku základní školy.

Nabídka speciálních služeb hluchoslepým

Hluchoslepým dětem, které se vzdělávají v jiných zařízeních (např. ve stacionářích, ústavech sociální péče), popř. plní povinnou školní docházku jiným způsobem (např. v domácím prostředí), zajišťují speciálně pedagogickou péči dvě speciálně pedagogická centra pro sluchově postižené děti:

* Speciálně pedagogické centrum při škole pro sluchově postižené, Sadové náměstí 39, Olomouc - Sv.Kopeček (pro oblast Moravy),

* Speciálně pedagogické centrum při Institutu pro neslyšící, Hostímská 703, Beroun (pro oblast Čech).

Péče je zaměřena především na vyhledávání senzorycky duálně postižených dětí, provádění diagnostiky, doporučování forem vzdělávání, zpracování individuálních vzdělávacích programů, zajišťování podpůrných vzdělávacích služeb a rehabilitačních programů. Speciální programy jsou připravovány i rodičům postiženého dítěte, kteří podle nich s dítětem pracují v domácím prostředí.

Dospělým hluchoslepým jsou poskytovány služby pracovníky Poradenského centra společnosti pro hluchoslepé LORM, K vodojemu 29, Praha 5.

Jedná se zejména o poradenství, pořádání rehabilitačních kurzů a programů na přání klienta.

Své bezplatné služby nabízí hluchoslepým osobám také Multihandicap centrum - Servis hluchoslepým, Na Harfě 9 v Praze 9.

V zahraničí má vzdělávání hluchoslepých již více než stoletou tradici. Téměř ve všech vyspělých zemích, ale i v řadě zemí rozvojových, existuje podrobně rozpracovaný program péče o hluchoslepé od narození až do konce života, jeho součástí je i systematická výchovně vzdělávací péče.

Česká republika se řadí k zemím, které svou koncepci péče o hluchoslepé začínají realizovat.

Literatura a odkazy:

[W1] **Zélos**. Internetový třítýdeník. [\[X1\]](#) Adresa redakce: [\[M1\]](#)